

Wajda, Kazimierz

"Die Wirtschaftsgeschichte des Memelgebiets", Gerhard Willoweit, Marburg/Lahn 1969 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 121-122

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

R E C E N Z J E I O M Ó W I E N I A

Gerhard Willoweit, *Die Wirtschaftsgeschichte des Memelgebiets*, Wissenschaftliche Beiträge zur Geschichte und Landeskunde Ost-Mitteleuropes Nr 85/I—II, Marburg/Lahn/ 1969, ss. 927.

Praca Gerharda Willoweita jest poświęcona historii gospodarczej obszaru Kłajpedy od wczesnego średniowiecza aż po rok 1945. Autor ujmuje ten obszar zasadniczo w granicach ukształtowanych w wyniku postanowień traktatu wersalskiego, które przetrwały w ramach Republiki Litewskiej do 1939 roku, tj. do momentu aneksji tego terytorium przez Trzecią Rzeszę. Stwierdza autor, że choć pod względem politycznym obszar ten stosunkowo bardzo krótko funkcjonował w tak zakreślonych granicach, to jednak, jego zdaniem, już na setki lat przedtem pokrywał się w zasadniczych zarysach z rejonem, jaki związany był z Kłajpedą pod względem gospodarczym, a to z uwagi na podstawowe znaczenie, które jako droga wodna miał dla tego terytorium Niemen. Przy tym założeniu znaczne wątpliwości budzi pominięcie Tyłży, która aż po rok 1918 z uwagi na transport drewna i jego przeróbkę wchodziła wraz z Kłajpedą do tego samego regionu gospodarczego.

Podstawę pracy stanowią w pierwszym rzędzie opracowania z tym jednak, że autor, który wykorzystał niezwykle pracowicie wszystkie prace niemieckie, łącznie z bardziej ogólnymi, jeśli tylko były tam jakiegokolwiek wzmianki dotyczące interesującego go obszaru, zupełnym milczeniem pominął literaturę litewską. Ograniczając się do źródeł drukowanych, a dla XIX i XX wieku prawie wyłącznie do publikacji sprawozdawczych i statystycznych, z prawie zupełnym pominięciem źródeł archiwalnych, autor sam przyznaje, że praca jego, przynajmniej dla okresu od XVI do XVIII wieku włącznie nie wychodzi poza ustalenia dotychczasowej literatury przedmiotu. Jednak i dla okresu do XV wieku, a następnie dla XIX i XX wieku, a więc epok, przy opracowywaniu których Willoweit nie ograniczył się tylko do opracowań, praca jego ma w poważnym stopniu charakter materiałowy, w znikomym stopniu zawierając własne i oryginalne uogólnienia autora. Zasadzą autora jest drobiazgowo zestawienie w oparciu o literaturę, źródła drukowane i publikacje statystyczne dość bogatego zasobu faktów do dziejów gospodarczych Kłajpedy. Istotnym uzupełnieniem pracy Willoweita, liczącej blisko 700 stron tekstu, jest aneks zawierający 130 tablic statystycznych.

Podstawą periodyzacji, przyjętej przez autora, są wyłącznie momenty natury politycznej stąd też podział na takie epoki, jak okres przedkrzyżacki, czasy panowania zakonu krzyżackiego (1252—1525), dalej tzw. okres nowożytny (1525—1918), rzecz charakterystyczna — bez jakiegokolwiek próby wyodrębnienia epoki kapitalizmu — i wreszcie lata 1918—1945. W obrębie poszczególnych okresów Willoweit stosuje jednolity w zasadzie schemat rzeczowy, rozpatrując kolejno przesłanki polityczne, sprawy ludnościowe, rolnictwo i leśnictwo, rzemiosło i przemysł oraz handel i komunikację.

W swoich interpretacjach Gerhard Willoweit nie odiega zbyt daleko od ocen typowych dla tradycyjnej nauki niemieckiej, należy jednak podkreślić

pewne nieśmiałe próby rewizji. I tak na przykład autor przyznaje, że jeszcze w XIX wieku przewagę na tym obszarze miał żywioł litewski, nie przemilcza również zaniedbania portu kłajpedzkiego przez rząd pruski. Odchodzi on także w pewnym stopniu od typowego dla szowinistycznej literatury niemieckiej okresu międzywojennego negatywnego przedstawiania sytuacji gospodarczej Kłajpedy w obrębie Republiki Litewskiej. Wskazuje na pozytywne momenty tej sytuacji, a występujące w tym okresie trudności tłumaczy szerszymi względami o charakterze koniunkturalnym, dającymi się zauważyć nie tylko w gospodarce litewskiej.

Kazimierz Wajda

Guido Kisch, *Studien zur Recht- und Sozialgeschichte des Deutschordenslandes, Schriften des Kopernikuskreises Freiburg im Breisgau*, Bd. 8, Jan Thorbecke Verlag Sigma- ringen 1973, ss. 164+1 mapa.

Recenzowana praca, nawiązująca po prawie czterdziestoletniej przerwie do zagadnień historyczno-prawnych, dotyczących państwa krzyżackiego podjętych niegdyś przez autora, pozwala oczekiwać kontynuacji tych tak ważkich wciąż i wzbudzających najwięcej wątpliwości i polemik problemów, by wymienić choćby sprawę nawiązania stosunków lennych między Polską a państwem krzyżackim na mocy traktatu toruńskiego, której autor zresztą w sposób bezpośredni nie podejmuje.

Praca składa się z dwóch oddzielnych rozpraw, z których pierwsza dotyczy prawnej i społecznej struktury ludności miejskiej w państwie pruskim, zaś druga prawa młyńskiego w tymże państwie.

Obie rozprawy stanowią w sensie tematycznym i problemowym wznowienia dawniej napisanych rozpraw, zaopatrzonych w przypisy w nowszą literaturę przedmiotu, zwłaszcza niemiecką, jedynie z pewnym zasygnalizowaniem polskiego dorobku naukowego, w tym przede wszystkim prac Gerarda Labudy. Zaletą obu rozpraw Kischa jest ich umiejscowienie w dorobku nauk historycznych w ogóle, a w niemieckich badaniach prawno-ustrojowych dotyczących państwerek Rzeszy niemieckiej w szczególności.

Asumpt do studiów nad składem społecznym średniowiecznych miast państwa krzyżackiego dał fakt występowania pielgrzymów (*peregrini*) w przywileju z 1233 oraz w nieznacznie zmodyfikowanej wersji tegoż kontraktu lokacyjnego z 1251 roku, wystawionych dla Chełmna i Torunia (s. 20). Niezwykle precyzyjna analiza tekstu wspomnianego przywileju w zestawieniu porównawczym z jego najwcześniejszymi tłumaczeniami na język niemiecki oraz szeroko rozumianym uwzględnieniem stosunków niemieckich utwierdziła autora w przekonaniu, że w Chełmnie i Toruniu istniały przede wszystkim dwie grupy społeczne, a mianowicie grupa mieszczan pełnoprawnych (*Bürger = cives, burgenses*) oraz grupa mieszczan niepełnoprawnych (*Inwohner = incolae, habitatores*). Kryterium wyróżniającym, według Kischa, były sprawy majątkowe, gdyż pierwsi posiadali między innymi własne domy i mogli być wybierani do rady, a drudzy, choć również należeli do społeczności miejskiej i byli stałymi mieszkańcami miasta, podlegającymi w pełni jurysdykcji miejskiej, jako niewłaściciele stanowili grupę społeczną niższego szczebla. Poglądy Kischa